

Ortaköy Tabletleri Işığında Batı Anadolu İle İlgili Bazı Konular Üzerine

Aygül Süel - Ankara

Çorum İlinin 53 km güneydoğusunda yer alan ve çağında adı Şapinuwa olan Ortaköy Hitit şehrinde açığa çıkarılan çivi yazılı tabletlerin sayıları 3500 ü aşmıştır. Bugüne kadar 'A' binasında üç arşive, 'B' binasında da bir arşive ait tablet ve fragmanlar ele geçmiştir.

Bu arşivlerde ele geçen Hititçe, Hurrice, Hattice, Akatça gibi çeşitli dillerde ve idari, dini, fal gibi çeşitli konulardaki tabletler, bir kraliyet arşivi ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Bu devlet arşivinin tabletleri ışığında Şapinuwa'nın, Büyük Kral'ın idari merkezi olarak, Hitit Devleti'ne bir dönem Hattuša-Boğazköy gibi başkentlik yapmış olduğu anlaşılmaktadır.

Ortaköy-Şapinuwa tabletlerinde sıkça rastlanan Majeste(^DUTU^{ŠT})'nin yani büyük kralın adı, bu gibi mektuplarda adet olduğu üzere bildirilmemektedir. Bugüne kadar tabletler üzerinde büyük kralın adı yazılı mühür baskısı da bulunmamıştır. Ayrıca, kral veya kraliçe ismi bulunan bir mühür ya da baskısı da henüz ele geçmemiştir.

İçerikleri, paleografileri ve buluntu durumlarına göre, Ortaköy tabletlerinin büyük bir kısmı aynı döneme aittir. Gerek Boğazköy gerekse Maşat tabletleri ile olan çağdaşlıkları tespit edilmiştir. Ele geçen Tabarna Mühürleri, Taşmişarri-Taduhepa kral çiftine ait belgeler ve tarihleme için yardımcı diğer veriler, bu tabletlerin çoğunun Orta Hitit Dönemi'ne ait olduklarını göstermektedir¹. Aynı zamanda bu tabletlerin, eldeki verilere göre Orta Hitit Dönemi'nin sonlarına, Büyük Kral III. Tuthaliya dönemine ait olduklarını söyleyebiliriz. Bilindiği gibi, hem bu dönem hem de yeni devletin kuruluş dönemi pek çok tarihi, filolojik ve kronolojik konuları içermektedir. Bu dönem için gerek elde az sayıda belge olması gerekse Hitit kraliyet ailesinin faaliyetlerinde, sülale içerisinde benzer isimlerin bulunması bir çok karışıklıklara yol açmıştır. Bu sorunlar, son yıllarda Hitit bilim dünyasında çok canlı tartışmalara neden olmuştur. Bunlar arasında, I.Şuppiluliuma öncesi krallar ve tarihi olaylar ile ilgili problemler, kıymetli

¹ A. Süel, "Ortaköy-Şapinuwa Tabletlerinin Tarihlendirilmesi", in: S. Alp / A. Süel (eds.), *III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum 16-22 Eylül 1996 / Acts of the IIIrd International Congress of Hititology, September 16-22, 1996*, Ankara 1998, 551-558.

araştırmacılar tarafından ele alınmış ve incelenmiştir, ancak hala bir çok problemin varlığı söz konusudur. Biz çalışmamızda bu konudaki tartışmalara girmeyecek ancak bazı önemli hususlara değineceğiz.

Hitit Devleti, Batı ve Güneybatı Anadolu'da yer alan memleketler ile gerek evlilik gerek antlaşma gerekse savaşmak suretiyle hep ilişki içerisinde olmuştur.

Ortaköy tabletlerinde bu memleketler ile ilgili konular yer almakta ve bu metinlerde geçen şahıs adları ve coğrafya adları bize değerli bilgiler vermektedir.

Bu tabletler arasında görevli Uḫḫamuwa, Büyük Kral'a hitaben yazılmış iki mektubuna şöyle başlamaktadır: 'Ülkede her şey iyidir ve düşmandan korunmuştur'. Bu Ortaköy mektupları bize, Uḫḫamuwa'nın görevli olduğu bölgenin Hitit hakimiyetinde olduğunu göstermektedir. Tabletler arasında baş tarafı kırık olması nedeniyle saptayamadığımız ancak, muhtemelen iki kişiye gönderilmiş bir Majeste mektubuna ait bir fragmanın içeriğinde de Uḫḫamuwa ismini okumaktayız. Ayrıca, Majeste'ye hitaben gönderilmiş bir görevli mektubunun içeriğinde yine Uḫḫamuwa ismi geçmektedir. Uḫḫamuwa'nın Majeste'ye yazdığı bir mektup daha söz konusudur. Bu mektubun tercümesini vermeden önce Uḫḫamuwa'dan söz etmek istiyorum. Bir Boğazköy metninde Uḫḫamuwa ismine², vebaya, ölüme karşı yapılan bir rituelin sahibi olarak karşılaşmaktayız. Bu rituel metin, 'Arzawa'lı Uḫḫamuwa şöyle (der): Eğer Ülke içersinde ölüm (veba) olursa ve ona herhangi bir düşman tanrı sebep olursa, şöyle yapacağım:' ifadesi ile başlamaktadır³.

Yukarıda bahsettiğim Ortaköy mektubunda ise, Uḫḫamuwa Büyük Kral'a, Majeste'ye şöyle yazmaktadır:

- Vs. 1 A-NA ^DUTU^{SI} ku-it BE-LÍ-IA QÍ-BÍ-MA
2 UM-MA ^mUḫ-ḫa-mu-u-wa ARAD-KA-MA

3 A-NA ^DUTU^{SI} ku-it BE-LÍ-IA ŠA ^mKu-pa-an-da-^DLAMMA-ia

4 Ū ŠA ^mTar-ḫu-un-na-ra-du ŠA ^{URU}Ḫa-ap-pu-ri-ia

5 kat-ta-an ti-ia-an-na-aš ut-tar ḫa-at-ra-a-nu-un

6 ki-nu-na-kán ka-a-ša ^{LÚ}pít-ti-ia-an-za ^{LÚ}^{URU}Ma-ra-a-ša

7 [A-N]A ^{LÚ}SANGA ^{URU}Ḫa-ap-pu-ri-ia-az pít-ti-ia-an-ti-li ú-it

8 [nu-]mu ki-is-ša-an IQ-BI ^mKu-pa-an-da-^DLAMMA-ia-aš-ua

9 [^mTar-]ḫu-un-na-ra-du-uš DUMU^{MES} ^mKu-pa-an-da-^DLAMMA-ia

10 [^mM]a-aš-du-ri-iš ^mPí-ia-ma-a-ra-du-uš ^mKu-pa-an-da-za-al-ma

² E. Laroche, *NH*, 195; *idem*, *Hethitica* 4 (1981) 47 no. 1411.

³ HT 1 ii 17 = KUB IX 31 ii 43,44; *CTH* 410.

- 11 [ša] ^{URU}Ha-ap-pu-ri-ia hu-u-ma-an-te-eš an-da a-ra-an-zi
 12 [nu]-ua-aš-ma-aš ^mUḫ-ḫa-ua-ra-nu-uš ^mHu-u-li-ia-za-al-ma-nu-uš
 13 [m]×-li-ša-ni LÚ ^{URU}Pi-da-aš-ša kat-ta-an

Majeste'ye, Efendim'e söyle! Kölen Uḫḫamuwa şöyle (der):

Majeste'ye, Efendim'e, Kupantakurunta(ya)'nın, ve Tarḫunnaradu'nun Ḫappuriya şehrini ele geçirmeleri konusunu yazdım.

Şimdi, İşte bak! Maraşa'lı bir kaçak, rahip[e] Ḫappuriya şehrinden kaçarak geldi [ve] bana şöyle söyledi: Kupandakurunta(ya), [Tar]ḫunnaradu, Kupandakurunta(ya)'nın oğulları, [M]ašturi, Piyamaradu (ve) Kupandazalma Ḫappuriya şehri [için] hepsi toplanıyor [ve] onlara Uḫḫawaranuş, Ḫuliyazalmanuş, Pitaššali adam X-lišani (de) katılıyor.

Mektubun devamında, zammuraḫeni, paiḫani, daiḫani, daueni gibi fiil çekimlerinin yer alması, bu mektubun Orta Hitit Dönemi'ne ait olduğunu desteklemektedir.

Mektupta söz konusu olan Ḫappuriya şehrini incelediğimizde; yol belirlenen bir Boğazköy metninde Ḫappuriya şehri, Aššuwa, Awina, Lawanta, Maša, Parduwata ve Tumana şehirleri ile birlikte geçmektedir⁴. Ḫappuriya şehri İznik civarına lokalize edilmektedir⁵. Mektupta geçen Maraşa şehri ise, Kütahya'ya lokalize edilmektedir⁶. Ayrıca, bu şehrin Afyon'dan pek uzak olmaması gerektiği de ileri sürülmüştür⁷.

Bu mektupta Tarḫunnaradu ile Kupantakurunta(ya) isimlerini görmekteyiz. Bu şahıslar diğer Ortaköy tabletlerinde birlikte geçtikleri gibi, arşivde Tarḫunnaradu'nun tek başına geçtiği başka metin yerleri de bulunmaktadır. Belki bu mektupların yazarı da görevli Uḫḫamuwa'dır. Bu mektuplarda Ḫappuriya şehri, Šallapa ülkesi, Maša şehri, Kuršamma şehri, Attarimma şehri, Kuwaliya şehri, Lalanda şehri, Zaruna şehri, Kummaḫa şehri gibi Batı ve Güneybatı Anadolu ile ilgili yerler geçmektedir⁸.

Şimdi, baş kısmının tercümesini verdiğim bu mektupta en dikkat çekici ve benim bu yazıda üzerinde durmak istediğim nokta, görüldüğü gibi,

⁴ KBo XVI 53 Vs. 15, 32, 41, 47; CTH 824; G.F. del Monte / J. Tischler, *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte* (RGTC 6), Wiesbaden 1978, 82; G.F. del Monte, *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte* (RGTC 6/2), Wiesbaden 1992, 28.

⁵ M. Forlanini, "L'Anatolia occidentale nell'etere", *SMEA* 18 (1977) 215 vd.; M. Forlanini / M. Marazzi, "Anatolia: L'impero hittita", *ASVOA* 4.3, Roma 1986, Tav. XVII 7.

⁶ del Monte / Tischler, RGTC 6, 260 vd., del Monte, RGTC 6/2, 102.

⁷ F. Cornelius, *Geschichte der Hethiter*, Darmstadt 1973, 271; S. de Martino, *L'Anatolia occidentale nel medio regno ittita* (Eothen 5), Firenze 1996, 58.

⁸ Bu şehir yerleri için bkz. del Monte / Tischler, RGTC 6; del Monte, RGTC 6/2.

Tarḫunṇaradu, Kupantakurunta(ya) ve Piyamaradu'nun bir metin içerisinde yer almasıdır ve bu şahısların çağdaş olmalarıdır. Yani:

III. Tuḫaliya - Uḫamuwa - Tarḫunṇaradu - Kupantakurunta(ya) - Piyamaradu çağdaştır.

Şimdi bu üç şahıs, Tarḫunṇaradu, Kupantakurunta(ya), ve Piyamaradu ile ilgili bazı konular üzerinde durmak istiyorum.

Tarḫunṇaradu ismi⁹, Boğazköy arşivinde Tuḫaliya yıllıkları olarak bilinen bir metinde geçmektedir¹⁰. Bu metinde Büyük Kral: 'Şeḫa Nehri Ülkesi ikinci defa suç işledi. [Şeḫa Nehri Ülkesi ögündü şöyle dedi:] 'Majestelerinin dedesi (bizi) silahla yenemedi. Arzawa ülkesini yendiği zaman bizi silahıyla [yenemedi]. Biz ona karşı mukavemet ettik' düşman oldu ve Ahhiyawa ülkesi kralını yakaladı.... Büyük Kral yürüdüm ve aldım. ve 500 Atlı ve ... yaya askerini getirdim. Tarḫunṇaradu'yu karılarıyla [çocukları]yla birlikte sevk ettim ve onu Güneş Tanrısının Arinna kentine getirdim.' demektedir. Metnin devamında, Hitit kralının sadakatsiz Tarḫunṇaradu'nun yerine başka birini krallığa atadığı anlaşılmaktadır. Bu metindeki Büyük Kral'ın kim olduğu tartışmalıdır¹¹. Metinde söz konusu olan, Büyük Kral'ın yakaladığı Tarḫunṇaradu ile Ortaköy mektubunda geçen Tarḫunṇaradu büyük bir ihtimalle aynı şahıstır ve Ortaköy mektubu, konusu bakımından daha önce yazılmış olmalıdır. Ortaköy mektubunda geçen Tarḫunṇaradu'nun Şeḫa Nehri Ülkesi Kralı olması muhtemeldir. Metindeki bu Büyük Kral'ın, Ortaköy belgesine dayanarak III. Tuḫaliya olması düşünülürse de, büyük bir ihtimalle I. Šuppiluliuma olması da söz konusudur. Şüphesiz bu durumda metinde geçen Majeste'nin dedesinin kim olduğu sorusunu sormamız gerekmektedir.

I. Arnuwanda'ya ait yıllıklar, paleografik ve linguistik açıdan Orta Hitit Dönemi'nin sonlarına tarihlenmektedir¹². Bir Boğazköy belgesinde¹³ her

⁹ F. Sommer, *Die Ahhijavā-Urkunden* (ABAW 6), München 1932, 76; Laroche, *NH*, 176, no. 1262.

¹⁰ KUB XXIII 13; *CTH* 211; Sommer, *Die Ahhijavā-Urkunden*, 314 vd.; S. Heinhold-Krahmer, *Arzawa* (THeth 8), Heidelberg 1977, 249 vd., 386; I. Singer, "Western Anatolia in the Thirteenth Century B.C. according to the Hittite Sources", *AnSt* 33 (1983) 207 vd.; J. Mellard, "Some Reflections on the History and Geography of Western Anatolia in the Late Fourteenth and Thirteenth Centuries B.C.", *AnAraş* 10 (1986) 223; J.D. Hawkins, "Tarkasnawa king of Mira", *AnSt* 48 (1998) 20 a.n. 94.

¹¹ Sommer, *Die Ahhijavā-Urkunden*, 318 vd.; Singer, *AnSt* 33, 207 vd. a.n. 13; Hawkins, *AnSt* 48, 19 vd.

¹² "O. Carruba, Beiträge zur mittelhethitischen Geschichte I", *SMEA* 18 (1977) 168 vd.; de Martino, *Eothen* 5, 41 vd.

¹³ KUB XXIII 21; *CTH* 143.

ikisi de Büyük Kral unvanını taşıyan II. Tuthaliya ve oğlu I. Arnuwanda'nın gerçekleştirdikleri seferlerden bahsedilmektedir. Bu belgede, Arzawa memleketlerine yapılan bir sefer ile burası tahrip edilmiş, Arzawa'lı Kupantakurunta(ya) yakalanmıştır¹⁴. Belgenin bundan sonraki, tahrip olmuş bölümden şunları öğreniyoruz ki, Hitit birlikleri Maşa ve Arduka Ülkeleri birliklerine karşı, Hulusiwanta Tepesi'nde çarpışır ve kral bu iki ülkeyi tanrıların yardımı ile yener ve onların sivil tutsak, sığır ve koyunlarını ele geçirir. Bu sırada, Arzawa seferi sırasında yakaladıkları Kupantakurunta(ya)'nın kaçtığı belirtilir. Belgenin arka yüzünde ise, Kupantakurunta(ya)'nın karısı ve çocuklarının rehin alındığı konusu bulunmaktadır. Bu belgede, yani I. Arnuwanda yıllıklarında, 'Arzawa'lı düşman Kupantakurunta(ya)'nın ailesinin rehin alınması' gibi anlatılan olaylar Madduwatta Metni'nde anlatılan olaylarla bir benzerlik göstermektedir¹⁵. Madduwatta Metni'nde¹⁶ de düşmanları Arzawa'lı Kupantakurunta(ya) olan iki kralı ^DUTU^{ŠI} 'Güneşim' ve *ABI* ^DUTU^{ŠI} 'Güneşimin Babası' söz konusudur. Madduwatta Kupantakurunta(ya)'ya yenilince, bir Hitit generali Madduwatta'yı kurtararak Arzawalı Kupantakurunta(ya)'nın karısını ve çocuklarını ele geçirir¹⁷.

Madduwatta belgesinde ve Arnuwanda yıllıklarında anlatılan olayların birbirine benzemesi, Madduwatta metni ile I. Arnuwanda yıllıkları arasında konu bakımından bir paralellik olduğunu açıkça göstermektedir.

Bu durumda, I. Arnuwanda, Kupantakurunta(ya) ve Madduwatta'nın çağdaş oldukları açıktır. Ancak, Madduwatta kızını Kupantakurunta(ya)'ya verdiği için, Kupantakurunta(ya) Madduwatta'dan büyük bir olasılıkla daha genç olmalıdır. Kupantakurunta(ya), Madduwatta'nın önce düşmanıdır ama sonra kızını ona verir¹⁸.

Madduwatta metninde anlatılan olaylar ^DUTU^{ŠI} 'Arnuwanda' ve *ABI* ^DUTU^{ŠI} 'Tuthaliya' zamanında da olduğu için Madduwatta, II. Tuthaliya ile de çağdaş olmalıdır. Yani:

II. Tuthaliya-I. Arnuwanda-I. Kupantakurunta(ya)-Madduwatta çağdaştır.

Boğazköy arşivinde bulunan iki mektup Batı Anadolu ilişkileri için çok önem taşıyan belgelerdir. Bu mektuplarda ne gönderenler ne alıcılar maale-

¹⁴ O. Carruba, *SMEA* 18, 166 vd.; de Martino, *Eothen* 5, 41 vd.; Hawkins, *AnSt* 48, 10.

¹⁵ de Martino, *Eothen* 5, 41 vd.; Hawkins, *AnSt* 48, 10.

¹⁶ A. Goetze, *Madduwattaš* (MVAeG 32/1), Leipzig 1928; H. Otten, *Sprachliche Stellung und Datierung des Madduwatta-Textes* (StBoT 11), Wiesbaden 1969; de Martino, *Eothen* 5; G. Beckman, *Hittite Diplomatic Texts* (WAW 7), Georgia 1996, No. 27.

¹⁷ Carruba, *SMEA* 18, 169; de Martino, *Eothen* 5, 42 vd.

¹⁸ de Martino, *Eothen* 5, 49 vd.; Hawkins, *AnSt* 48, 10 n. 29.

sef kesin olarak tayin edilememektedir. Ancak, mektuplarda geçen şahıs ve yer adlarına göre bu belgelere Tawagalawa ve Milawata Mektupları denilmektedir. Tawagalawa Mektubu¹⁹ adı belirtilmemiş bir Hitit kralından Ahḫiyawa Ülkesi Kralı'na yazılmıştır. Tawagalawa Mektubu'nda, Hitit hakimiyetinde bulunan Millawanda şehrinde Piyamaradu isminde bir sorumlu vardır²⁰. Bilindiği gibi, bu mektubun içeriğinde Piyamaradu, Milawanda'daki yerini damadı Atpa'ya bırakarak bir gemi ile Ahḫiyawa Kralı'nın himayesine kaçıyor. Bu mektubun tarihlenmesinde bilim adamlarının görüşleri muhtelifdir²¹.

Milawata Mektubu ise²², yine ismi zikredilmeyen bir Hitit kralı tarafından 'oğlum' denilen büyük bir kişiye gönderilmiş olmalıdır. Mektup çok bozuk olduğundan, muhtevası açıkça anlaşılamamaktadır. Ancak bilmediğimiz birçok şehirlerden ve Piyamaradu'dan bahsedilmektedir. Mektubu alanın babası ile Büyük Kral arasında geçen bir ihtilaf mevzubahis edilmektedir. Bu mektup için de hangi kral tarafından ve kime gönderildiğine dair bilim adamları tarafından çeşitli fikirler öne sürülmüştür²³.

Boğazköy arşivinde, önemli bu iki mektupta ismi geçen Piyamaradu, ayrıca KBo XVI 35 (CTH 214) no'lu fragmanda da geçmektedir. Bu metinde 'Piyamaradu'yu getirdiler (s.7)' cümlesinin altını çizerseniz, Hitit kralının ne istediğini, Tawagalawa Mektubu'nda Piyamaradu'yu istemesinden anlıyoruz²⁴. Her iki metindeki de aynı şahıs olmalıdır. Zira bir başka Piyama-

¹⁹ KUB XIV 3; CTH 181, E. Forrer, *Forschungen I/2*, Berlin 1929, 95-232; Sommer, *Die Ahḫijavā-Urkunden*, 2-194.

²⁰ S. Heinhold-Krahmer, "Untersuchen zu Piyamaradu", Teil I: *OrNS* 52 (1983) 81-97; Teil II: 55 (1986) 47-62.

²¹ Bu konuda Bkz. H.A. Hoffner, "The Milawata Letter Augmented and Reinterpreted", in: H. Hirsch / H. Hunger (Hg.), *Vorträge gehalten auf der 28. Rencontre Assyriologique Internationale in Wien, 6.-10. Juli 1981* (AfO Beiheft 19), Horn 1982, 134 ve a.n. 27, 28; Singer, *AnSt* 33, 209 vd.; Heinhold-Krahmer, *OrNS* 52, 89 vd. 95 vd., Popko, "Zur Datierung des Tawagalawa-Briefes", *AoF* 11 (1984) 199-203. En son bibl. birlikte bkz. Hawkins, *AnSt* 48, 17 ve a.n. 73.

²² KUB XIX 55+KUB XLVIII 90, CTH 182; Sommer, *Die Ahḫijavā-Urkunden*, 198-240 ve join'i için bkz. Hoffner, *AfO Beiheft* 19; Hawkins, *AnSt* 48, 19.

²³ Hoffner, *AfO Beiheft* 19, 134; Singer, *AnSt* 33, 216; T. Bryce, "A Reinterpretation of the Milawata Letter in the Light of the New Join Piece", *AnSt* 35 (1985) 13-23; J. Freu, *Hittites et Achéens. Données nouvelles concernant le pays d'Ahḫiyawa* (LAMA 11), Nice 1990, 43; F. Starke, "Troia im Kontext des historisch-politischen Umfeldes Kleinasien im 2. Jahrtausend", *Studia Troica* 7 (1997) 454; Hawkins, *AnSt* 48, 19 ve a.n. 91.

²⁴ Tawagalawa mektubu i 56.

radu olması zordur²⁵. Bu metinde *ki-i-ša-at*, *ti-i-ya-ir*, *-wani* yazımları orta Hitit yazımını göstermektedir. Piyamaradu'nun Ortaköy mektubunda yer alması KBo XVI 35 no'lu metnin Orta Hitit Dönemi'ne tarihlenmesini daha olası kılmaktadır. Görüldüğü gibi bu fragman Tawagalawa Mektubu ile aynı konuları işlemektedir²⁶. Metinde 'Hattuşiliş *ABI ABI-YA*' yani 'Dedem Hattuşili' geçmektedir. Bu Hattuşili'nin kim olduğu sorusunu da sormamız gerekiyor.

Boğazköy arşivinden, başka bir fragman KBo XIX 79 (CTH 191)'da: Kupantakurunta, Atpa ve Piyamaradu geçmektedir. Bu fragman daha sonra Şeḫa Nehri Ülkesi Kralı Manapatarḫunta'nın Hitit kralına yazdığı mektubu içeren tablet ile birleşmiştir²⁷.

Piyamaradu, Kupantakurunta ve Atpa ile ilgili konular nedeniyle bu metnin ilk anda II.Murşili dönemiyle ilgili olması düşünülse de, Manapatarḫunta ile birlikte geçmesi, Piyamaradu ile Atpa'nın daha I. Šuppiluliuma döneminde yaşadıklarını Manapatarḫunta'nın varlığı göstermektedir. Hatta, Piyamaradu'nun Arzawa'da ve etrafında bir takım olaylar çıkartırken Manapatarḫunta'yı I.Šuppiluliuma'nın yanına kaçmaya mecbur ettiği, bu kişi ile ilgili belgelerde sabittir²⁸. Manapatarḫunta, I.Šuppiluliuma'nın son yıllarına rastlayan babasının ölümünden sonra kardeşleri tarafından memleketinden kaçmaya zorlanmış, Karkışa'ya sığınmıştır²⁹. Bu durumda ise:

I.Šuppiluliuma - I.Kupantakurunta - Piyamaradu - Manapatarḫunta - Atpa çağdaştır.

Yine bir başka fragman KUB XLVIII 80 de, Piyamaradu, Kupantakurunta (Mira ülkesi kralı) geçmektedir. Burada nadir geçen wantiya kelimesi geçmektedir. Diğer bir Boğazköy belgesi olan KBo XIX 80 (CTH 214) no'lu fragmanın 8. satırında Piyamaradu 9. satırında da Kupantakurunta'nın oğulları geçmektedir³⁰. Diğer metindeki gibi bu metinde de nadir geçen wantiya kelimesinin bulunması önemlidir. Yukarıda bahsettiğim gibi, Kupantakurunta'nın oğulları ve Piyamaradu Uḫḫamuwa'nın mektubunda da yer almaktadır. Bu husus da bu fragmanların özellikle KBo XIX 80 no'lu

²⁵ O. Carruba, "Hattusili II", *SMEA* 14 (1971) 81.

²⁶ Carruba, *SMEA* 14, 80 vd.

²⁷ KUB XIX 5 + KBo XIX 79, bkz. Ph.H.J. Houwink ten Cate, "Sidelights on the Ahhiyawa Question from Hittite Vassal and Royal Correspondence, *JEOL* 28 (1983-84) 38-64.

²⁸ Carruba, *SMEA* 14, 87 vd.

²⁹ Heinhold-Krahmer, *Arzawa*, 76; Houwink ten Cate, *JEOL* 28, 58; Hawkins, *AnSt* 48, 16.

³⁰ Carruba, *SMEA* 14, 83'de 'DUMU MES GIŠ PA.DINGIR-[; bkz. Heinhold-Krahmer, *OrNS* 52, 94.

fragmanın Ortaköy mektubu ile aynı zamana ait olduklarını göstermektedir.

Görüldüğü gibi, Ortaköy mektubunda geçen Piyamaradu isimli şahıs, Manapatarhunta, Tawagalawa ve Milawata Mektupları'nda önemli bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Piyamaradu'nun yaşadığı tarih bilim adamları tarafından hep tartışma konusu olmuştur. Piyamaradu'nun Manapatarhunta Mektubu'nda geçmesi ile II.Murşili dönemine, bu mektubun II. Muwatalli'ye yazıldığı düşüncesi ve II.Muwatalli dönemine, Tawagalawa ve Milawata Mektupları'na göre, II.Muwatalli hatta III.Ḫattuşili döneminde yaşadığı düşünülmüştür³¹. Son olarak Milawata Mektubu'nun yazarının IV.Tuthaliya olduğu ve Targaşnawa'ya yazıldığı ileri sürülmektedir³². Ancak, bilim adamlarının çoğu tarafından, bu şahsın yer aldığı belgelerin incelenmesi ile II. Muwattalli, Urhiteşup, III.Ḫattuşili döneminde yaşadığı düşüncesi genellikle ağırlık kazanmaktadır.

Bu yazının sonucunda kısaca şunları vurgulamak istiyorum:

- II.Tuthaliya - Madduwatta - I.Kupantakurunta(ya) çağdaş,
- I.Arnawanda - Madduwatta - I.Kupantakurunta(ya) çağdaş,
- III.Tuthaliya - Uḫamuwa - I.Kupantakurunta(ya) - Piyamaradu Tarḫunnaradu çağdaş,
- I.Šuppiluliuma - I.Kupantakurunta(ya) - Manapatarhunta - Piyamaradu - Atpa çağdaştır.

Bu durumda, Manapatarhunta Mektubu I. Šuppiluliuma zamanında yazılmış olmalıdır³³. Bu tarihleme Alakşandu Antlaşması'nda yer alan şahsın Manapatarhunta olamayacağı konusunda da ışık tutmaktadır³⁴. Bu mektupta, Piyamaradu ve Atpa'nın geçmesi, Tawagalawa Mektubu'nun da büyük bir olasılıkla bu döneme tarihlememize yardımcı olmaktadır. Konuları gereği Manapatarhunta Mektubu önce, Tawagalawa Mektubu sonra yazılmış olmalıdır. Zira, Hitit kralı Milawanda'ya seferlerini Manapatarhunta'nın şikayetlerinden sonra yapmaktadır³⁵. II.Murşili metinlerinde Piyamaradu ve Atpa'nın hiç geçmemesi de bu tarihlemeyi desteklemektedir³⁶. Bu da size yukarıda yazdığım tabloya uymaktadır. Şunu da belirtmeliyiz ki

³¹ Bu konuda bkz. Heinhold-Krahmer, *OrNS* 52, 83.

³² Hawkins, *AnSt* 48, 19.

³³ Tarihleme için krş. Houwink ten Cate, *JEOL* 28, 58 vd., Heinhold-Krahmer, *OrNS* 52, 87; 90; de Martino, *Eothen* 5, 32.

³⁴ J. Friedrich, *Staatsverträge des Hatti-Reiches II* (MVAeG 34), Leipzig 1930, 42-102; H. Otten, "Zusätzliche Lesungen zum Alakşandu-Vertrag", *MIO* 5 (1957) 29, a.n. 9; Heinhold-Krahmer, *Arzawa*, 152-157; Beckman, *Hittite Diplomatic Texts*, 85; 118 a.n. 20; Hawkins, *AnSt* 48, 16 a.n. 68.

³⁵ Singer, *AnSt* 33, 210 ve a.n. 23; Houwink ten Cate, *JEOL* 28, 55 vd.

³⁶ Heinhold-Krahmer, *OrNS* 52, 89 vd.

bu güne kadar ele geçen Ortaköy tabletlerinde Atpa ismi geçmemektedir.

Ortaköy mektubunda geçen Piyamaradu ile, Tawagalawa ve Manapatarhunta mektuplarında rol oynayan Piyamaradu'nun aynı şahıs olmadığı iddia edilirse: tabii ki bir ikinci Piyamaradu'nun varlığı da söz konusu olabilir. Ancak, kanımızca:

III.Tuthaliya ve oğlu I.Šuppiluliuma döneminde bir Piyamaradu'nun yaşadığı kesindir. Bu suretle KBo XVI 35 no'lu metni de Orta Hitit Dönemi'ne tarihlenmemiz doğru olacaktır. Bu şahsın bir çok metinde Kupantakurunta ile birlikte bahsedilmesi yanı sıra Kupantakurunta'nın oğulları ifadesi ile birlikte aynı metin ve diğer bir fragmanda geçmesi tarihi yönden oldukça önemli ve destekleyici bir husustur. Ayrıca, bu kadar şahsın hem Ortaköy mektubunda hem Manapatarhunta Mektubu'nda hem de yukarıda söz konusu edilen fragmanlarda bir arada geçmesi, bazı benzer olayların bu belgelerde anlatımının olması, bu şahısların aynı dönemlerde yaşamış olduklarının bir göstergesidir. Bu bakımdan bu belgelerde geçen Piyamaradu büyük bir olasılıkla aynı şahıs olmalıdır. Bu sonuç, Tawagalawa ve Milawata Mektupları'nın tarihlenmesinde de rol oynamaktadır. Aynı zamanda, Milawata Mektubu'nda sözü edilen problemlı babanın Tarhunনারadu olduğu varsayımının bu konuyu desteklediğı görlmektedir³⁷. Aksi takdirde ikinci bir Tarhunনারadu'nun da varlığını kabul etmemiz söz konusu olacaktır. Bu durumda bu mektupların tarihini oldukça geriye çekmek durumundayız. Bu tarih için de en kabaca II.Murşili döneminden önce olmalıdır diyebiliriz.

Her ne olursa olsun bir Piyamaradu'nun III.Tuthaliya ve I.Šuppiluliuma dönemlerinde yaşamış olduğu kesinlik kazanmıştır. Bu doğrultuda, Piyamaradu'nun geçtiğı tüm metin ve fragmanların bugüne kadar yapılmış tarihlen-dirilmelerinin yeniden incelenmesi ve ortaya çıkan tarihi olaylar ve paleografi ile ilgili bazı sorulara da cevap aranarak araştırmaların yapılması ve 'Kupantakurunta(ya)'nın oğulları konusunun üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. Ayrıca, ilgili metinlerde geçen ve kim olduğunu sordığımız Dedem Hattuşili konusunda ise; bu durumda, II.Ėattuşili'nin varlığını kabul etmek yönünde, belgelerin yeniden irdelenmesi gerekecektir.

Bu yazımızda çok kısa olarak değindiğimiz bu konu üzerinde daha kapsamlı çalışmalarımız devam etmektedir.

³⁷ Singer, *AnSt* 33, 216; Hawkins, *AnSt* 48, 19 vd.